

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

-

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

Keinojen etsiminen äänestysaktiivisuuden lisäämiseksi ja painottaminen erityisesti nuorten äänestysaktiivisuuden lisäämiseen on tärkeää.

Tavoitelinjaus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

Selkokielen vaalitiedotus ja -viestintä tukevat kaiken ikäisten ihmisten tiedonsaantia ja vahvistavat erityisesti maahan muuttaneiden mahdollisuutta saada tietoa ja seurata vaaliviestintää.

Äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen on erityisen tärkeää väestön ikääntyessä merkittävästi. Äänestyspaikkojen kohdennetulla sijoittelulla ja joustavalla aukiololla voidaan huomioida erilaisia ikäryhmiä ja madaltaa kynnystä äänestämiseen (esim. äänestyspaikan sijoittaminen kauppakeskukseen näkyvälle paikalle).

Keskeisiä toimenpiteitä:

- ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,
- äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,
- kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,

- **yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.**

-

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

Lasten ja nuorten on tärkeää saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä yhteiskunnalle ja harjoitella äänestämistä turvallisesti esim. koulussa. Äänestyspaikat sijoittuvat usein kouluille ja harjoittelemalla äänestämistä kouluympäristössä saadaan myös vahvistettua lasten ennakkotietoa siitä, missä paikassa äänestäminen yleensä tapahtuu. Yhteistyö eri toimijoiden kesken on olennainen osa demokratiakasvatusta.

Lasten ja nuorten kannalta on äärimmäisen tärkeää pystyä tarjoamaan lapsi- ja nuoriystävällistä, helposti saavutettavaa, ymmärrettävää ja puoluepoliittisesti neutraalia tietoa ja viestintää vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä. Kohderyhmän tavoittamisen kannalta olennaista on tarjota tietoa erityisesti niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,**
- **lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.**

-

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen osana päätöksentekoa on tärkeää.

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

Olemassa olevien rakenteiden, kuten nuorisovaltuustojen ja oppilas-/opiskelijakuntien kehittäminen ja hyödyntäminen lasten ja nuorten kuulemiseen on hyvä ajatus.

Tärkeää olisi kuitenkin kehittää aktiivisesti myös matalan kynnyksen tapoja kuulla rakenteellisen vaikuttamisen ulkopuolelle jäävien lasten ja nuorten ajatuksia ja vahvistaa heidän luottamustaan päätöksentekoon.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,**
- **tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.**

-

Tavoitelinjalus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

Viranhaltijoiden kuulemis- ja vuorovaikutusosaamista lasten ja nuorten kuulemiseksi tulisi ehdottomasti vahvistaa. Tärkeää olisi myös lisätä tietoa erilaisista tavoista kuulla lapsia ja nuoria oman ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsille ja nuorille olisi tärkeää oppia kertomaan, miten heiltä kerättyä tietoa on hyödynnetty ja mitä vaikutuksia sillä on ollut päätettävien asioiden kannalta. Tämä vahvistaa luottamusta siihen, että lasten ja nuorten ajatuksilla on ollut aidosti merkitystä.

Kunnissa jo olemassa olevia lakisääteisiä oppilas- ja opiskelijakuntia voitaisiin hyödyntää tehokkaammin päätöksenteossa.

Erilaiset toimijat kehittävät jatkuvasti uusia tapoja lasten ja nuorten kuulemiseen ja osallistumiseen osana päätöksentekoa. Pyörää ei tarvitse keksiä aina uudelleen, vaan mieluummin mahdollistetaan hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen helposti kaikkien käyttöön.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,**
- **viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,**
- **jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,**
- **hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,**

- osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.

-

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

Ei lausuttavaa.

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa.

Varhaiskasvatus, peruskoulu ja toinen aste ovat merkittävässä roolissa lasten ja nuorten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatustyössä. On hyvä, että demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa tiivistetään ja eri tahojen välistä vuoropuhelua vahvistetaan.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,
- mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.

-

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä, materiaaleja ja menetelmiä on tärkeä kehittää eri ikätasoille sopiviksi ja siten, että se tukee jatkuvaa oppimista. Kehittämistyötä tulee tehdä yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle
- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.

-

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

Siviilipalveluskoulutus, kotoutumiskoulutus ja monikielisen yhteiskuntaorientaatio sekä varusmiespalvelus ovat luontevia siirtymävaiheita vahvistaa osallistujien demokratia- ja osallisuustaitoja ja saada niistä lisää tietoa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.**

-

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

Ei lausuttavaa.

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

Erilaisten väestöryhmien tavoittamiseksi tarvitaan monipuolinen kattaus erilaisia tapoja ja menetelmiä, joiden kautta asukkaat voivat osallistua ja vaikuttaa itselleen sopivalla tavalla.

Selkokielen viestintä ja helposti saavutettavat käyttöliittymät parantavat digitaalisten vaikuttamiskanavien käyttöä. Lasten ja nuorten huomioiminen näiden palveluiden käyttäjinä on tärkeä asia.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,**
- **jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,**
- **digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,**

- hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

-

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

Dialogiset menetelmät lisäävät sekä ymmärrystä että näkökulmia, ja erityisesti tässä maailmanajassa rakentavalle keskustelulle on suuri tarve. Dialogikäytäntöjä ja -malleja on hyvä vahvistaa niin paikallisella kuin kansallisellakin tasolla osana päätöksentekoa.

Rakentavan keskustelun pelisääntöjä sekä erilaisten mielipiteiden kunnioittamista voidaan harjoitella kaikissa elämänvaiheissa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,
- kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,
- paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,
- eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.

-

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

Ei lausuttavaa.

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

Asukkaiden on edelleen haastavaa hahmottaa, mitkä asiat kuuluvat kuntien ja mitkä hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle. Olisi tärkeää avata konkreettisesti sitä, mihin ja millä tavoin asukkaat voivat vaikuttaa eri toimialueilla.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,**
- **alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.**

-

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

Asukkaiden ymmärrystä päätöksenteon prosesseista ja tavoista tulisi vahvistaa. Asiasta tulisi kertoa selkokielisesti ja kansantajuisesti, jotta ihmisten olisi helpompi ymmärtää päätöksenteon kokonaiskuvaa ja oivaltaa, miten he voisivat itse osallistua ja vaikuttaa osana prosessia.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,**
- **asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,**
- **tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,**
- **demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.**

-

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

Ei lausuttavaa.

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

Aktiivinen poikkihallinnollinen yhteistyö ja vuoropuhelu vahvistavat kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä.

Demokratiaohjelman linkittäminen osaksi muita valmisteltavia strategioita ja ohjelmia on järkevää.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,
- yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.

-

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seuranta ja läpinäkyvyyttä.

Kansallisen demokratiaindikaattorin kehittäminen on tärkeää seurannan kannalta.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratioliittisistä toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

-

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

Ei lausuttavaa.

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

Ei lausuttavaa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,

- tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,
- aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,
- osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,
- kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

-

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinointia ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

Ei lausuttavaa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,
- kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.

-

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

Ei lausuttavaa.

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

3

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

4

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

Antaa tiivistetyn katsauksen siitä, miten demokratiapolitiikkaa on vuosien varrella kehitetty Suomessa ja miten sitä toteutetaan eri tasoilla (paikallistaso, kansallinen taso ja EU taso).

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

Antaa tiivistetyn katsauksen siitä, miten Suomi osallistuu kansainväliseen demokratiatyöhön.

Teuri Jenni

Kaarinan kaupunki - Kaupunginhallitus 18.11.2024 § 225